

Mennesket er et Ler uden nogen endelig moralsk Form

af Knud Hylleberg

Interview i Litteratur, den 6. juli 1946

Erling Kristensen udtaler, at Mennesket er et Ler, der kan formes og skal formes, hvis Menneskelighed skal vinde frem. – Den Litteratur, der ikke tager sig sin formende og opdragende Opgave alvorligt, er Forræder mod Kulturen.

Forfatteren Erling Kristensen bor i et lille Hus paa en høj Bakketop, der majestætisk rejser sig fra Bredden af Rindsholm Sø, der ligger nogle faa Kilometer fra Viborg. Huset ligger ensomt, langvejs fra kan det ses, og alle paa Egnen ved at fortælle, at det bebos af en Pennens Mand.

Det er en mørk Vinteraften, da jeg banker paa Døren til det lille hemmelighedsfulde Hus. Hvordan vil jeg, blive modtaget? – Hvordan er Erling Kristensen egentlig?

Jeg bliver modtaget med stor Hjertelighed og Gæstfrihed af Fru Kristensen, der aabner Døren og byder mig Velkommen til, og hun fører mig ind i det lille hyggelige Digterværksted, hvor Erling Kristensen med sin flittige Pen i lang mørke Nætter har føjet Sætning til Sætning, til Maalet var naaet – til Værket var færdigt.

Væggene er just ikke overfyldte med Bøger. En nøjsom og beskeden Bogreol staar bag Skrivebordet, men man tænker sig, at den rummer en Bogsamling, der er udvalgt med den største Omhu. – Det elektriske Lys har øjensynligt ikke fundet Naade for Erling Kristensens Øjne. – Paa Skrivebordet staar en Petroleumslampe og spreder en egen stille Hygge om sig.

Teksten til mit Livs Musik.

Nu kommer ogsaa Erling Kristensen for at byde mig Velkommen, og i Løbet af et øjeblik samles hele Familien i det lille Kontor, idet ogsaa Fru Kristensen og de to Børn, en Dreng og en Pige, kommer til Stede for at lytte til vor Samtale.

– Hvad fik Dem til at skrive? – spørger jeg.

– Det var et kedeligt Spørgsmaal, svarer Erling Kristensen. – Kedeligt, fordi det selvfølgelig ikke kan besvares. Men i hvert fald er det en Del af Sandheden, at jeg helt fra Dreng har følt selve dette at leve som en tonende Sang i Sindet. – En Sugem, der Gang paa Gang har presset mig et eller andet Skrivetøj i Haanden, uden at der dog derfor de første mange Aar fremkom det mindste Resultat. – Jeg havde Musikken, men manglede Teksten. Den skulde først komme med Livserfaringeme – og de kom sent.

Jeg saa paa Menneskelivet, og jeg læste, hvad Digterne skrev om Mennesker, og ved at sammenholde mine Erfaringer med det, jeg læste, gik det op for mig, at Litteraturen alt for ofte svigtede Sandheden ved har at male med sort og hvidt.

Erfaringerne viste mig, at Sandheden om Menneskene ikke findes i de to Yderfarver, men i Mellemtone. Det gik op for mig, at alt for store Dele af Litteraturen flygtede langt væk fra denne ubehagelige Kendsgerning.

Den Litteratur, som ikke ser det som sin Hovedopgave at være en moralsk Vejleder for Menneskene, den har for mig ingen Berettigelse.

Først da Erfaringerne havde vist mig alt dette, – da havde jeg faaet Tekstalen til Mit Livs Musik, og det kommer nok Sandheden meget nær, naar jeg mener, at det var Friktionen mellem Erfaringernes Vitterlighed og Litteraturens psykologiske Tilsnigelser, der fik mig til at skrive.

Erling Kristensen tilføjer:

– Efter nu at have set Millioner af Mennesker i Løbet af et kort Aaremaal – af mekaniserede Propagandaapparater – blive æltet og formet til fuldendte moralske Karikaturer, da er der ført Bevis for, at Mennesket er et Ler uden nogen endelig moralsk Form: et Ler, der kan formes og skal formes, hvis Menneskelighed skal vinde frem. Og hermed er der ogsaa ført et uigendriveligt Bevis for, at den Litteratur, der ikke tager sig sin formende og opdragende Opgave alvorligt, er Forræder imod Kulturen, og en lige saa stor Forbryder som de Propaganda-Uvæsner, der planmæssigt gjorde Millioner af Mennesker til en Afart midt mellem Dyr og Djævl.

Morten Korchs læsere er paa et "litterært" Begyndelsesstadium.

– Saa kan De ikke lide Morten Korch?

– Naa, naa, naar der tales om Litteratur, bør man holde Forfattere paa hans Niveau udenfor, – og ikke mindst hans Publikum. Dette være sagt uden Hovmod og Arrogance. – Korchs Læsere er jo netop hans Læsere, fordi de befinder sig ved den allernederste Ende af et ”litterært” Begyndelsesstadium. Der er Mennesker, der ikke endnu har følt den for al Udvikling uundgaaelige Nysgerrighed og Videbegærlighed vaagne i sig. – Det er ikke det Publikum, der bliver Fremtidens aandelige Frontkæmpere. Det skal heller ikke forlanges at dem. – Men af Forfattere og Kulturarbejdere som Helhed kan man med Ret og Rimelighed forlange, at de ikke spekulerer i Menneskers lave Udviklingstrin, men spekulerer for dem, saa de efterhaanden kan drages med op mod det Skæringspunkt, hvor Trangen til menneskelig Medviden begynder at krible i Sindene.

De ukomplicerede Mennesker leverer mig Teksten til mit Sinds Musik.

– De henter fortrinsvis Deres Typer hos den jævne Bonde- og Arbejderbefolkning

– Ja, af den gode Grund, at det er dem, jeg kender – det er dem, jeg holdes af og vredes paa. Det er dem, der stadig leverer mig Teksten til mit Livs Musik. – Og naar det for mig gælder om at naa frem til den sande Bevæggrund bag Menneskets Handlinger, saa er de ukomplicerede Sind stedet, hvor Iagttagelsen skal gøres. Netop der ligger det egentlige afdækket og tilgængeligt paa en Maade, som ikke kendes i saakaldte højere Kredse, hvor Mennesket som regel er skjult bag en indviklet Kamouflage af Forstillelseslak og Dannelsesfernis.

– Hvad mener De om Religionen?

– Atter et vanskeligt Spørgsmaal, idet Religion er et meget vidt Begreb, men fæstner De Dem ikke ved nogen bestemt Tro, da maa jeg for mit eget Vedkommende sige, at ude i den Natur, som jeg elsker og føler mig i Kontrakt med, føler jeg mig meget religiøs.

– Tror De ikke, der er sket mange Ulykker ved at blande Religion og Moral sammen?

– Jo, saa absolut. – Der er jo Forskel paa, om Religionen tager Form efter Moralen, eller Moralen tager Form efter Religionen.

En Lykke at kede sig.

– Arbejder De for Tiden paa noget nyt?

– Jeg laver i hvert Fald ikke meget i denne Tid. Det keder jeg mig ikke nær nok til. Der sker saa meget ude i Verden, at det er til at faa Hovedpine af. Og det er nu engang saadan, at det gode kun bliver til i Stilhed. For en Forfatter er det faktisk en Lykke at kede sig, saa han føler Trang til at skabe og opleve paa Papiret.

Krigsaarenes Litteratur kun god Journalistik.

– Hvad mener De om Tiden, vi lever i?

– At det er en moralløs Rabaldertid, og at det er umuligt atskabe en levedygtig Litteratur for Tiden, ligesom det har været det gennem de sidste Aar. Hvad der genne m Krigen er skabt af Litteratur, karakteriseres bedst ved ”god Journalistik” – hverken mere eller mindre.

– Læser De meget?

– Nej, det gør jeg ikke. – Jeg færdes mere ude i Naturen og blandt Mennesker. – Der gør jeg mine opdagelser.

– Har De ellers bestemte Yndlingsforfattere?

– Blandt de, jeg læser mest, kan jeg nævne Ibsen, Johs. V. Jensen og Jeppe Aakjær.

Tendentøst at kalde saa godt som al Litteratur fra Landet – i nedsættende Betydning – for Hjemstavnlitteratur.

– Deres Syn paa Kritikken.

– Ja, nu vilde De selvfølgelig, at jeg skal hente en vis Spand et eller andet Sted og saa rutte rundeligt med Indholdet. Men det er gjort saa ofte – fra begge Sider – saa ofte, at Luften her faktisk er permanent uren. Om dette baade for Litteratur og Kritik saa uheldige Forhold kan ændres, derom skal jeg ikke spaa. – Forøvrigt kan det vel ikke forlanges, at Københavnerne skal have Interesse for Landboforhold; som de er helt uden Kendskab til? – Og uden Interesse for Emnet, selvfølgelig ingen alvorlig Kritik. – Men for tendensiøst synes det mig at være, naar saa godt som al Litteratur fra Landet – i nedsættende Betydning – betegnes som Hjemstavnsdigtning, mens ingen nok saa lokalt præget Istedgade-Roman endnu er blevet tildelt dette forkætrede Udtryk.

- Fortryder de nu, at De slog ind paa Forfatterbanen?
- Nej, det gør jeg ikke, svarer Erling Kristensen bestemt.
- Hvordan lever en Forfatter i dag økonomisk?
- Det er jeg ikke den rette til at udtale mig om, men maaske kan det være et Fingerpeg, at Honorarer og Bogprocenter ikke er steget, og Papirsituationen gør jo sit til, at Chancen for Salg af Noveller og lignende er katastrofalt forringet.

Men naar vi nu lever her uden højlydt Klage, saa skyldes det, at vi i nogen Grad har indrettet os paa Selvforsyning, og ikke mindst, at jeg har en dygtig Kone, der i høj Grad udmærker sig som Husmor og økonomisk Administrator. For os er det uden Betydning for Velværet, om vi lever som Forfatter og Forfatterkone eller som Husmandsfolk. Men det betyder alt for os at kunne leve som frie og af andres Luner uafhængige Mennesker. For at faa Lov til det, giver vi gerne Afkald paa ikke saa faa af Civilisationens saakaldte Goder, slutter Erling Kristensen, og vender sig med et kærligt Blink i øjet mod sin Hustru, der interesseret har fulgt vor Samtale.

— — —

Da jeg atter vandrer bort fra det ensomme Hus, er jeg opfyldt af Glæde, fordi jeg havde talt med Erling Kristensen, for hvem Sandheden er blevet alt, og som gennem sine Bøger har søgt at afdække den nøgne, men saa ildehørte Sandhed – om Menneskene.